



SOPRONI  
EGYETEM |

FAIPARI MÉRNÖKI ÉS  
KREATÍVIPARI  
KAR

# AZ ALKALMAZOTT MŰVÉSZET LÉTMÓDJAI ÉS A KREATÍV IPAR KIHÍVÁSAI NAPJAINKBAN

Faipari Mérnöki és Kreatívipari Kar Tudományos Kiadványa

Szerkesztette: Márfa Molnár László és Pásztory Zoltán



# **AZ ALKALMAZOTT MŰVÉSZET LÉTMÓDJAI ÉS A KREATÍV IPAR KIHÍVÁSAI NAPJAINKBAN**

**FAIPARI MÉRNÖKI ÉS KREATÍVIPARI KAR TUDOMÁNYOS  
KIADVÁNYA**

**Szerkesztette: Márjai Molnár László és Pásztory Zoltán**



**SOPRONI EGYETEM KIADÓ**

**SOPRON, 2023**

A kötet első 12 írása a Sopronban 2022. október 28-án *Az alkalmazott művészet létmódjai napjainkban* címmel megrendezett tudományos konferencia előadásainak szerkesztett anyagát tartalmazza.

A konferencia támogatói:

MTA VEAB Soproni Tudós Társaság Művészeti és Irodalomtudományi Szakbizottság

Magyar Tudományos Akadémia VEAB Képzőművészet, Művészetelmélet és Design  
Munkabizottság

Soproni Egyetem Faipari Mérnöki és Kreatívipari Kar

**Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábíán Attila**

**a Soproni Egyetem rektora**

Szerkesztette:

Dr. Márfa Molnár László és Dr. Pásztory Zoltán

Lektorálta:

Dr. Börcsök Zoltán

**ISBN 978-963-334-453-8 (pdf)**

<https://doi.org/10.35511/978-963-334-453-8>

Creative Commons licenc: BY-NC-SA 2.5



Nevezd meg! Ne add el! Így add tovább! 2.5 Hungary  
Attribution – Non commercial – Share Alike 2.5 HUNGARY

## Tartalom

|  |     |
|--|-----|
| Bevezetés.....   | 5   |
| <b>Művészeti szekció</b>   |     |
| Posztmodern performansz.....   | 7   |
| <i>Szabó Tibor</i>   |     |
| Az alkalmazott és az autonóm művészet szakrális alkotásokban. ....                           | 15  |
| <i>Karikó Sándor</i>   |     |
| Szépség és öröm. Gondolatok a hazai kortárs transzcendens művészetről.....                   | 21  |
| <i>Kovács-Gombos Gábor</i>   |     |
| A képi világ üzenetei. Két leány folyóirat margójára .....                                   | 30  |
| <i>Fáyné dr. Dombi Alice</i>   |     |
| Ökoművészet és öcodesign mint új paradigma? .....  | 40  |
| <i>Zalavári József</i>   |     |
| Fenntartható létharmónia, esztétikum és a feminin reprezentációja .....                      | 48  |
| <i>Major Gyöngyi</i>   |     |
| Tér(más)kép(pen) - adalékok a kortárs építészeti ábrázolás eszköztárának áttekintéséhez..... | 61  |
| <i>Kósa Balázs, Markó Balázs</i>   |     |
| Képirás – képolvasás (illúzió és gyakorlat) .....  | 70  |
| <i>Gáspárdy Tibor</i>  |     |
| A kortárs (alkalmazott) művészet értelmezhetősége.....                                       | 80  |
| <i>Márfai Molnár László</i>  |     |
| Bepillantás művészet és természettudomány közös metszetébe.....                              | 87  |
| <i>Nagy Máté</i>   |     |
| „Ut pictura poesis” Az intermedialitás megjelenési formái Tandori Dezső költészetében ....   | 95  |
| <i>Zámbó Bianka</i>  |     |
| A soproni műemlék épületek dokumentálásának bemutatása egy helyi példán keresztül.....       | 102 |
| <i>Kósa Balázs, Markó Balázs, Tárkányi Sándor</i>  |     |
| A makett, mint szemléltető eszköz.....   | 113 |
| <i>Horváth Péter György, Markó Balázs, Tárkányi Sándor, Antal Mária Réka, Kósa Balázs</i>    |     |
| A fa élettani hatása .....   | 123 |
| <i>Boros Eszter</i>  |     |
| Művészet és innováció az információ korában .....  | 130 |
| <i>Szécsi Gábor, Szilágyi Tamás</i>  |     |
| A térészlelés és térhasználat kognitív működése .....  | 145 |
| <i>Mucsi Zsuzsanna Mária, Horváth Péter György</i>   |     |
| A design hét megjelenési szintje .....   | 152 |
| <i>Reményi Andrea</i>  |     |

## **Műszaki szekció**

|   |     |
|---|-----|
| Kézi és gépi intarziakészítés összehasonlító elemzése .....                                 | 162 |
| <i>Antal Mária Réka, Horváth Péter György</i>   |     |
| Vászonról kompozitig – Anyaghasználat a repülőgépgyártásban.....                            | 178 |
| <i>Zsákai Balázs, Alpár Tibor, Horváth Péter György</i>                                     |     |
| Ütemezési feladat eredményeinek nemparametrikus statisztikai elemzése .....                 | 185 |
| <i>Tóth Zsolt, Hegyháti Máté, Kulcsár Ernő, Ősz Olivér</i>                                  |     |
| Fenyő rönk és fűrészáru behozatal környezeti terhei.....                                    | 193 |
| <i>Börcsök Zoltán, Pásztory Zoltán</i>  |     |
| A faenergetika racionális, környezetkímélő lehetőségei (kutatási összefoglaló).....         | 204 |
| <i>Németh Gábor; Kocsis Zoltán</i>  |     |
| Faipari projektek szakirodalmi elemzése .....   | 212 |
| <i>Novotni Adrienn</i>  |     |
| Faipari por-forgács elszívó hálózatok és a munkahelyi légtér fapor tartalmának kérdései ... | 222 |
| <i>Németh Gábor, Németh Szabolcs, Kocsis Zoltán, Magoss Endre</i>                           |     |
| Természetes anyagok szigetelőképessége.....   | 230 |
| <i>Szendi Dorina; Pásztory Zoltán</i>   |     |

## **Foreign languages section**

|   |     |
|---|-----|
| Thermal resistance values of natural fiber-based insulation panels and the impact of their thickness on the thermal transmittance values of an external wall structure..... | 240 |
| <i>Le Duong Hung Anh, Zoltán Pásztory</i>   |     |
| Developing Info-Droplets to model the dark flight phase of meteorite fall.....  | 252 |
| <i>Agota Lang, Matyas Bejo, Benke Hargitai, Barnabas Molnar, Aron Sztojka</i>   |     |
| Social Network and Text Mining Analysis of Publications Related to Remote Sensing and R Programming.....  | 260 |
| <i>Zsolt Tóth</i>   |     |
| Small and medium-sized enterprises (smes) in Hungary: industry 4.0 trends and challenges .....  | 272 |
| <i>Ádám Fazekas, Endre Magoss, Veronika Suriné Lengyel</i>  |     |
| The effect of natural-based additive on paper.....  | 284 |
| <i>Zsófia Kóczán, Katalin Halász, Edina Preklet, Zoltán Pásztory</i>  |     |
| Comparative social network analysis (SNA) of FP7 and Horizon 2020 projects on remote sensing .....  | 293 |
| <i>Zsolt Tóth</i>   |     |
| Advancements in Sustainable Wood Furniture: A Comprehensive Review of Bonding Techniques and Adhesives .....  | 302 |
| <i>Seda Baş, Levente Dénes, Csilla Csiha</i>  |     |

# „Ut pictura poesis” Az intermedialitás megjelenési formái Tandori Dezső költészetében

Zámbó Bianka

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, PhD-hallgató, email:  
[zambobianka@gmail.com](mailto:zambobianka@gmail.com)

DOI: [https://doi.org/10.35511/978-963-334-453-8.Zambo\\_B](https://doi.org/10.35511/978-963-334-453-8.Zambo_B)

## Absztrakt

A két művészeti ágnek – irodalomnak és képzőművészetnek – vannak olyan határterületei, ahol szó és kép médiuma között szoros érintkezés fedezhető fel. Dolgozatomban Tandori Dezső *Ördöglakat* című kötetének rajzverseivel, valamint a magyar irodalomban jelenlévő vizuális költészeti hagyománnyal foglalkozom. Egy konkrét rajzvers elemzésén túl – Kibédi Varga Áron fogalmával élve – a szó-és-kép viszonyok irodalomelméleti vizsgálatára teszek kísérletet.

*„Ami nem vics: a szó (a fogalmiság) és a jel (rajz) küzdelme, illetve valami küzdelem párosuk révén. Küzdelem, sejtetés, érintőlegesség...”*

*Tandori Dezső, Lábon vett filozófia. Zen vagy sem*

Jómagam az irodalom felől érkeztem, így dolgozatomban a kötet témájához – képiség és az imagináció szerepének kérdéséhez – is ebből a perspektívából fogok közelíteni. A versek befogadásánál megmutatkozik a líra kettős medialitása: az értelmezés során egyaránt hat a befogadóra a szöveg képi és zenei önprezentációja. A két művészeti ágnek – irodalomnak és képzőművészetnek – vannak olyan határterületei, ahol szó és kép médiuma között a formai megjelenítésben is szoros érintkezés fedezhető fel. A vizuális költészet műfajába sorolható művek befogadásánál nem tekinthetünk el medialitásuktól, értelmezésük során szem előtt kell tartanunk a verbo–voko–vizuális jellegük adta sajátosságokat. A rétegek – mint verbalitás és vizualitás – viszonya nem merül ki az egymásnak való megfeleltetésben, képes ellenállni a megnevező, azonosító stratégiának. Mi több szétválasztásuk nem egyszer ellehetetlenül. Előadásom során a költészet és képzőművészet viszonyának rövid áttekintése után, egy plasztikus példán, Tandori Dezső egyedi verstípusán, a *concept art*ba sorolható rajzversen keresztül fogok rámutatni szó és kép összjátékának egy lehetséges módjára.

*Ut pictura poesis, azaz „Úgy van a verssel, akár csak a képpel”* - olvashatjuk Horatius *Ars poeticájának* magyar fordításában. A költészetet és a festészetet hasontermészetűnek gondoló

elmélet egész az antikvitásig visszavezethető, ideológiájának központi magva azonban napjainkban is jelen van. A művészetelméletben már kezdetétől megfigyelhető a szövegeket és képeket versenyszerűen egymásmellé állító attitűd, és annak az elemi igazságnak a keresése, hogy melyik az elsődleges, melyik képes jobban, pontosabban kifejezni az ideaként megjelenő gondolatokat. Az *ut pictura poesis* elv rokontermészetűként, hasonlóképpen működőként beszél a verbális és a vizuális alkotásról, azonban minden korban akadt filozófus, ideológus, aki megkérdőjelezte az egyenrangúságot. W. J. Thomas Mitchell *Mi a kép?* című megkerülhetetlen írásában szó és kép változó viszonyának tárgyalását kiemelt jelentőségűnek ítéli meg, szerinte a „*kultúra története részben a képi és nyelvi jelek közötti, a dominanciáért folytatott elhúzódó küzdelem története.*” (Mitchell, 1997, 367.) A költészetet és a festészetet hasonneműnek gondoló elmélet két antik forrásra vezethető vissza. Egyfelől Horatius *Ars poeticájában* olvashatjuk, hogy „*Úgy van a verssel, akár csak a képpel*”, másfelől Plutarkhosz Keoszi Szimonidésznek tulajdonítja a kép és szöveg rokonságáról valló „*a költészet beszélő kép, míg a festészet néma költészet*” metaforapárt. Később Arisztotelész is a két művészeti ág rokonságát állapította meg, a *Poétikában* utánezést (mint alkotási módot) határozta meg hasonlóságuk alapjaként. A reneszánszban már nem egyértelmű a természetbeli megfeleltetés, számos vita övezte szó és kép viszonyát, melyek tétje a két médium közötti presztizsharccá nőtte ki magát.

A kérdést egyik legrészletesebben tárgyaló (és ennek okán számos vitát kiváltó) mű Lessing 1766-os *Laokoon vagy a festészet és a költészet határaitól* című értekezése (Lessing, 1999). Lessing gondolatmenete elején megjegyzi, hogy festészet alatt a képzőművészeteket általában érti, ami tanulmányom szempontjából kiemelten fontos, hisz az *ut pictura poesis* elvet én is a vizuális ábrázolás egészére nézve értelmezem. A német esztéta irodalom és képzőművészet viszonyának vitájához hozzáteszi az időbeliség távlatának kérdését, valamint az ábrázolásmód egysíkúságának problematikusságát, ami nemcsak végérvényesen megkülönbözteti egymástól a két művészetet, hanem sorrendiségüket is determinálja. A huszadik században a Belting és Mitchell nevéhez kapcsolódó képi fordulat, valamint az avantgárd határfeszegető törekvései elhozták annak a lehetőségét, hogy ne csak képzőművészetről és költészetéről gondolkodjunk, hanem a kettő transzformációjáról, összhatásáról is. Ezt fémjelzi az 1966-ban megjelenő „intermédia” kifejezés is, ami Dick Higgins (New York-i fluxusművész) nevéhez köthető. Higgins az intermédia szóösszetételt a hagyományosan különálló médiumok konceptuális fúziójára vonatkoztatva használta, – mint például a konkrét költészet vagy a happening (szerk. Clay, 2018).

„De hát miért kellett a képnek elnémulnia, és a beszédnek megvakulnia?” Amikor pedig kölcsönösen képesek voltak egymást ragyogóan megvilágítani és kiegészíteni?” (Boehm, 1998, 19.) – teszi fel a kérdést Boehm a kép és a nyelv határait kutató *Képleírás* című tanulmányában. Szó és kép együttes kifejezőerőjéről tanúskodik az írás kezdetén megjelenő piktográfia (képírás), mely még javában képi természetű volt, valamint az azt követő, egyiptomi, mezopotámiai és a kínai kultúrák írásrendszerében jelenlévő ideográfia (fogalomírás), mely már a jel fogalmi természete felé tolta el a rajzok ábrázoló vonalainak hangsúlyát. Az íráskultúra egyszerűsödésével, a betűírás térnyerésével azonban jelölt és jelölő egyre távolabb kerültek egymástól, mely végül a kapcsolódás konvencióvá üresedéséhez vezetett. Számos olyan törekvést találhatunk az irodalom és a képzőművészet területén is, melyben társművészet felé való nyitás fedezhető fel, és ennek köszönhetően vizuális-verbális összjátékként áll össze a mű egésze. A képzőművészetben három fő területét különböztethetjük meg a szöveges egység megjelenítési lehetőségének. Egyfelől megjelenhet verbális tartalom a kép alatti címben, másrésztől magán a „vászonon”, harmadrésztől pedig az ábrázolt tartalomban (amennyiben az alkotás indító impulzusa egy irodalmi mű). A betűk esztétikai funkciójú reprezentációján túl a szöveges egységnek helyettesítő, kontextualizáló, rekontextualizáló vagy akár (szándékoltan) félrevezető szerepe is lehet.

Az irodalom és képzőművészet kapcsolódásának egzakt terepe lehet a mediális pozicionálású illusztráció, tipográfia, képregény, valamint az alkalmazott művészetek termékei (mint például a kereskedelmi plakát). Magában a nyelvben, és ezzel egyetemben az irodalmi műalkotásban szintén tetten érhető a vizualitás hatása. Gondolhatunk itt a kötetekben megjelenő képi paratextusokra, a költői képekre, a hüpötüposzisz vagy ekphraszisz leíró alakzatára, a kalligráfiára vagy akár a képversekre. A tanulmány további részében az irodalom és képzőművészet peremvidékén meghúzódó rajzvers egy kiemelkedő példájával fogok foglalkozni. A Tandori Dezső költészetében jelenlévő egyedi verstípus, a rajzvers, a medialitása képi túlsúlya, valamint a benne megjelenő vonalrajzok, ideogrammaszerű szimbólumok révén ad okot az intermediális vizsgálódásra. Tandori 2007-ben megjelent *Ördöglakat* című kötete esetében egy oldalszámok nélküli, teljes egészében kézírással készült „gondolkodás atlaszról” van szó. A négyzet alakú lapokon látható, de nem hallható költemények elevenednek meg. Nehéz elképzelni hangzóvá válásukat, mivel a kusza kézírással és a szabadkézi rajzok elválaszthatatlanul összenőttek.

Az *Ördöglakat* intermediális természetű rajzversei előzményének tekinthetők a lettrizmus és a spacializmus törekvései, azonban leginkább a konceptuális művészettel rokoníthatóak, hisz



alapvetően fogalmi természetűek. Az azonos szinten lévő vizuális és verbális elemek egymást kiegészítő játékából adódik össze a gondolati (néhol irodalmi, néhol filozofikus kontextusú) tartalom megformálása. A szöveges egység nem értelmezhető pusztán címként, a grafikus sík szintén túlmutat az illusztráció repetitív jellegű megjelenítésén. Disszertációm írása során a képzés szakirodalmát alapul véve a vizuális költészet alfajának tekinthető rajzvers definícióját a következőképpen határoztam meg: *A rajzvers a költő kézírásából és kézi rajzaiból kiépülő, konceptuális természetű verbovizuális verstípus, mely képi jellegét a figurális beírtság helyett, a szavaktól elkülöníthető, a szöveggel mégis szerves egységet képező konkrét rajzok révén éri el.* Tandorinál már a korábbi kötetek verbovizuális alkotásai esetében is megfigyelhető, hogy egy-egy széria kontextusát egy filozófus közismertté vált szállóigéje vagy más alkotó jellemző motívuma adja. Az *Ördöglakat*ban is találkozhatunk visszatérő motívumokkal, metaforákkal, mint például a „mindenki sziget”, a „kör négyszögesülése” vagy a „homokóra”, valamint találkozhatunk filozófiai tézisek, művészetelméleti dilemmák intertextusként való beemelésével és kvázi szétírásával. Ilyen Kanttól „A csillagos ég felettem és az erkölcsi törvény bennem.”, Wittgensteintől az „Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell.”, Hérakleitosztól a „Nem léphetsz kétszer ugyanabba a folyóba.” Tandori filozófiai idézeteket alapul vevő rajzverseire egyaránt jellemző, hogy az adott gondolkodó népszerű, szinte már közhellyé vált sorait választja tárgyául, és egész a szétírás, pontosabban a „szétraajolás” határáig viszi el. Az ideogramma emlékeztető motívumait ugyanúgy a „szétírás” határáig engedi, a címlapon és a hátoldalon szereplővel együtt például tizenhét olyan alkotás szerepel a kötetben, melynek fókuszában Tandori Dezső monogramjaként értelmezhető „td” betűpárosból kiépülő motívum áll.

Mit tud a TD betűpáros képe? Egy monogram versbevétele egyszerre vonja maga után a tulajdonnévként és aláírásként való definiálás lehetőségét. A kétbetűs összeállítás formája és kontextusa révén többféle értelmezési lehetőséget is kínál. A motívum az életmű szerves részét képezi, több kötetben is visszatér. Maga a költő a következőt írja róla a *Keletbe-fűlt kísérletek* című könyvében: „*Hány és hányszor megcsináltam saját névbetűimből könnyen alakuló sírkő-motívumomat/tréfámat. (Mert többet, ha tréfának is vesszük, „keletiesen” mulatunk a dolgon.)*” (Tandori, 1999, p. 105). Olvasatomban a „d” hasa a sírkő maga, a „td” összeolvadó szára a fejfa, a „t” vízszintes vonala pedig az ezek tetején elhelyezkedő keresztet rajzolja ki, – így a betűpáros egyszerre jeleníti meg a költői én monogramma redukált alakváltozatát, valamint ugyanazon személy sírját, azaz saját emlékművét, a múltba, a múltidejűségbe helyezett „faragott” alakját. Ezen értelmezési úton haladva az ide sorolható

alkotások egytől egyig a saját halál víziójának nyelvi és képi humorral dúsított, önironikus lenyomatai. A továbbiakban egy konkrét rajzvers elemzésén keresztül fogom szemléltetni a szó és kép összefonódásának egy lehetséges módját. Az autopoetikus megnyilvánuláson túl ironikus nyelvfilozófiai kommentár is található a „td”-betűpárral operáló rajzversek között. Tandori Wittgenstein *Tractatus*ának legismertebb (mondhatni a „túltárgyalás” révén már közhellyé vált) passzusát idézi, miszerint „Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell.” Tandori önértelmező esszéiből kiderül, hogy jól ismerte Wittgenstein episztemológiáját. Nyelvfilozófiájával kapcsolatban az 1999-es *Keletbe-fúlt kísérletek* című írásában vallja meg nézeteit. Szorosan szövegkövető értelmezés helyett átformálja, és sajátos tartalommal tölti meg a fentebb idézett mondatot. Meglátása szerint „Witti” három fontos dolgot mond. Először, hogy létezésünk (és önkifejezésünk) nem a világ, hanem csak annak határa. Másodszor, hogy amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell. Végül pedig azon állítását emeli ki, miszerint csak a boldog, filozofikus élet a helyes. A rajzvers magvát képező idézetéhez fűzött megjegyzéseit érdemes tüzetesebben is megvizsgálni. Ezzel kapcsolatban a következőket írja:

*„Azt mondja továbbá Witt: amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell. Ez témánkba vág, hiszen a „jobban-létezés” fogalmát (henye szó ugyancsak) a legjobban írja körül. A magam mondása erre:*

*„Aki jobban VAN, mint ahogy viselkedhet, ne viselkedjék”.*

*Haiku formába lehet törni, s ennyit a „versformákról”; árnyalatnyit vannak csak „odébb”, mint a közléstartalmak (ergo: a tartalom ugyanolyan erőtlen, mint a forma, két erőtlenség erősíti egymást „Nyugat” és „Kelet megnyilvánuló” világában:*

*Aki jobban VAN,  
mint ahogy viselkedhet,  
ne viselkedjék.”*

A *Keletbe-fúlt kísérletek*ből vett idézet (Tandori, 1999, 9–10) egyfelől Witt és TD között zajló párbeszéd átfordításában segít, másfelől a tördelés kiemelt szerepének detektálásában. Amennyiben Witt megnyilvánulását a létezésfokra tett kijelentésként értjük, annyiban a szövegbubrékban megjelenő nagybetűs, dupla felkiáltójellel zárt ironikus felelet értelmezhető a jómodor hiányának megnyilvánulási formájaként. A lét mértékének felfokozottsága, valamint a társadalmilag elvárt magatartásforma mellőzése megvilágíthat mélyebb igazságokat. Jelen esetben a beszéd esetlegessége mellett rávilágít elkerülhetetlen voltára. A

vers abszurd vonalát erősíti továbbá, hogy pont a sírként megtestesülő „monogram alak” szólal meg, akinek alap vonása a hallgatás, a síron túli csend lenne.

Az „*Aki jobban VAN, / mint ahogy viselkedhet, / ne viselkedjék*” mondat haikuvá tördelése világossá teszi, hogy Tandori értelmezésében a forma épp annyit tesz a mű jelentésrétegéhez, mint a tartalom. A wittgensteini passzus szakaszolása során keletkezett enjambement-ok fókuszba helyezik a *lehet* és a *kell* kettős viszonyát. Egy lehetőség meg nem valósulására egy *kell* szóban megtestesülő kötelesség a felelet. Tandori kommentárjával mindez a beszéd alapvető természetére mutat rá. A szövegbuborék tartalma háromféleképpen értelmezhető: egyfelől az előtte elhangzottak helyesléseként, másfelől ironikus megjegyzésként Witti kijelentésére („ez aztán a beszéd” – értelemben), végezetül pedig rámutatásként, mintegy definícióként. Meglátásom szerint a korábbi kötetek tükrében az utóbbi a legindokoltabb.<sup>1</sup> Innen nézve a beszéd (tágabb értelemben a kommunikációnk) alap tulajdonsága, hogy mindig kevesebbet mondunk, mint amit valójában közölni szeretnénk, annak okán, hogy a diskurzusban megragadni kívánt tartalom alapvetően idea természetű. A mondatokban elillan a szubsztancia, de jobb híján nem tudunk mit tenni, beszélünk, és viseljük megnyilvánulásunk paradox voltát. Bár a versbe vett nyelvfilozófiai gondolat napjainkra már közhelyszerűen hat, úgy vélem a rajzvers rekontextualizáló megjelenítése révén frissé, mondhatni maivá vált. Wittgenstein Tandorihoz hasonlóan használta a rajz egyedi jelentésteremtő szerepét, munkái plasztikussá tételére nem egyszer használta a kézjegyet őrző vonalakat. Relevanciája így túlnyúlik az elemzett művön, képről vallott nézetei a kutatásom egészére nézve érvényesek. A *Filozófiai grammatikában* (Wittgenstein, 1969) hosszan foglalkozik a képjelentés problémakörével (3. ábra). Nyíri Kristóf a wittgensteini vizualitás precíz és lényegretörő összefoglalását teszi meg a *Képek mint eszközök wittgenstein filozófiájában* című dolgozatában. Összegzésében a *Filozófiai grammatika* következő gondolatait emeli ki:<sup>2</sup>

„A 145. oldalon Wittgenstein így ír: „Képzeljünk el egy jelekből álló nyelvet, »absztrakt« nyelvet, olyanra gondolok, amelyik idegen számunkra, amelyben nem érezzük magunkat otthon, amelyben, ahogy mondanánk, nem gondolkodunk ..., és képzeljük el ezt a nyelvet egy mondhatni egyértelmű — az ábrázolandók perspektivikusan festett képeiből álló — képnyelvre történő fordítás által értelmezve.” A 163. oldalon két föltűnő megjegyzés: „Bármi bárminek képe lehet: ha a kép fogalmát megfelelően kiterjesztjük.” És: „A gondolkodás egészen képek

---

<sup>1</sup> Ezen olvasatot erősíti az *Ördöglakat* bevezetőjének következő gondolat is: „A szavak azért vannak, mert különben nem tudnánk egymásnak mit mondani. Mikor rájöttem, hogy a rajzok is, rajzolgatni kezdtem.” (Tandori, 2007, p. 10).

<sup>2</sup> Az oldalszámok Wittgenstein *A filozófiai grammatika* című művének oldalaira utalnak.

rajzolásához hasonlítható.” A 164. oldalon ezt olvassuk: „ahhoz, hogy a kép mondjon számomra valamit, nem szükséges, hogy reá tekintve szavak jussanak eszembe. Mert hiszen a képnek kellene a közvetlenebb nyelvnek lennie.” A 165. oldalon következik: „A kép tehát önmagát mondja nekem. – S hogy mond nekem valamit, az abból áll, hogy benne tárgyakat ismerek föl valamely jellegzetes csoportosításban.” (Nyíri, 2002) A fenti összegzésből az *Ördöglakat* vonatkozásában egyrészt a gondolkodás és a képek rajzolásának párhuzamos működését tartom kiemelt fontosságúnak. Tandorinál hasonló analógiára találhatunk az „Egy gondolkodás atlasza” megnevezésben. Másrészt a rajz közvetlensége, nyelvhez nem mérhető és át nem fordítható voltának gondolata mutat rokonságot. Vélekedésem szerint ennek okán lehet olyan magas fokú sűrítettségre képes a rajz és az írás együtteséből összeálló rajzvers.

## **Bibliográfia**

- Boehm, G., 1998. *A képleírás = Narratívák 1. Képelemzés*, (szerk.) Thomka Beáta, Budapest: Kijárat.
- Clay, S., (szerk.) 2018. *Intermedia, Fluxus and the Something Else Press: Selected Writings by Dick Higgins*, (szerk.), Ken Friedman, Catskill, Siglio Press.
- Lessing, G. E., 1999. *Laokoón vagy a festészet és a költészet határaitól* = Uő., *Laokoón*, Budapest: Fekete Sas Kiadó, 5–150.
- Mitchell, W. J. T., 1997. *Mi a kép? = Kép, fenomén, valóság*, (szerk.) Bacsó Béla, Budapest: Kijárat Kiadó, 338–369.
- Nyíri, K., 2002. *Képek, mint eszközök Wittgenstein filozófiájában = Világosság 2002/1*, 5–21.
- Tandori, D., 1999. *Keletbe-fült kísérletek*, Budapest: Terebess Kiadó.
- Tandori, D., 2007. *Ördöglakat*, Budapest: Pro Die Kiadó.
- Wittgenstein, L., 1969. *Philosophische Grammatik = Schriften 4.*, (szerk.) Rush Rhees, Frankfurt am Main: Suhrkamp.

## **Abstract**

*Bianka Zábó*

„Ut pictura poesis” Intermediality in Dezső Tandori's poetry

*The two arts - literature and visual art - have their border areas where the medium of word and image come into close contact. In my thesis I deal with the drawing poems in Dezső Tandori's Ördöglakat and the visual poetic tradition in Hungarian literature. In addition to the analysis of a specific drawing poem, I will attempt a literary-theoretical analysis of the word-image relations, using the concept of Áron Kibédi Varga.*